

Провідний науковий співробітник сектору суспільних наук науково-організаційного відділу Президії НАН України, кандидат історичних наук **І. В. Ткаченко** розкрив роль київських газет «Село» і «Засів» (1909–1912 рр.) у розвитку кооперативного руху в Україні. Доповідач зазначив, що тема кооперації та поширення її ідей серед українських селян була ключовим напрямом на сторінках цих видань. Завідувачка відділу формування і використання газетних фондів **Н. М. Носкіна** поінформувала аудиторію про проблеми функціонування Закону України «Про обов'язковий примірник документів» – головного чинника поповнення газетного фонду НБУВ як частини загальнодержавного Національного інформаційного фонду України.

З підвищеним інтересом присутні сприйняли наукові напрацювання співробітників відділу пресознавства НБУВ: молодшого наукового співробітника, кандидата історичних наук **В. А. Гайдая**, який у своїй доповіді порушив актуальне питання ПСО в ЗМІ у контексті російсько-української війни; наукового співробітника, кандидата історичних наук **С. В. Дригайла** і молодшої наукової співробітниці **Л. А. Білименко**, які поінформували про науковий каталог фабрично-заводських газет 1917–1997 рр. з фондів НБУВ, підготовлений у рамках дослідження багатотиражних газет України; наукової співробітниці **О. С. Залізнюк** і молодшої наукової співробітниці **І. М. Швець**, які доповіли про газети національних спільнот Києва, що зберігаються у фондах НБУВ. Ці видання увійшли до бібліографічного покажчика «Газети національних спільнот України 1988–2004 рр.» (покажчик вийшов друком у 2023 р., укл.: Залізнюк О. С., Швець І. М.). У своєму заключному слові **О. А. Вакульчук** повідомила про здобутки і плани відділу пресознавства у роботі над створенням друкованих і електронних ресурсів періодики, ознайомила з основними результатами історико-бібліографічного дослідження преси України у відділі пресознавства, охарактеризувала електронні та друковані бібліотечно-інформаційні ресурси газетної періодики, створені фахівцями підрозділу впродовж 2019–2023 рр.

До роботи секції як слухачі приєдналися: професор Інституту журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка, доктор філологічних наук **А. А. Бойко**, асистент Інституту журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка, кандидат наук із соціальних комунікацій **Д. В. Філоненко**, старша наукова співробітниця наукового відділу національної бібліографії української преси ЛННБ ім. В. Стефаника, кандидатка наук із соціальних комунікацій **О. З. Серета**, викладачка соціогуманітарних дисциплін педагогічного фахового коледжу Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії, докторка історичних наук **С. Г. Іваницька**, наукова співробітниця відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ **А. М. Головащук**.

Ольга Вакульчук,
завідувачка відділу пресознавства
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
докторка історичних наук

Юдаїка в бібліотеках, архівах і музеях України

3 жовтня 2023 р. відділ фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ) провів семінар «Юдаїка в бібліотеках, архівах і музеях України». Захід відбувся в дистанційному онлайн-форматі на платформі Zoom у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек».

Для обговорення на семінарі було представлено дев'ять доповідей від представників Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво», Науково-дослідного центру орієнталістики імені Омеляна Прицака Національного університету «Києво-Могилянська академія» (далі НаУКМА), Харківської державної академії дизайну і мистецтв, Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця», громадської організації «Культура заради майбутнього», відділу пресознавства і відділу фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Тези усіх доповідей опубліковано на порталі НБУВ (<http://conference.nbuv.gov.ua/site/reports/id/29/section/167>) та у збірнику матеріалів конференції (Розділ 14. Юдаїка в бібліотеках, архівах і музеях України. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 3–5 жовтня

2023 р.) / відп. ред. О. М. Василенко ; відп. секр. М. В. Іванова. Київ: НБУВ, 2023. С. 1005–1033. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004726>.

Доповіді семінару стосувалися збереження культурної спадщини у час війн (на прикладі юдаїки в НБУВ); газет єврейських національних районів УСРР; історії видання французького журналу «La Revue juive» (за матеріалами зібрання періодики відділу фонду юдаїки НБУВ); наукового вивчення єврейських надгробків із архіву Данила Щербаківського; рукопису з уманської синагоги зі статті Іллі Галанта в часописі «Кіевская старина»; освіти й видань їдишем 1920–1930-х рр. (за матеріалами відділу фонду юдаїки НБУВ); зібрань юдаїки в бібліотечних колекціях України та світу, а саме у фондах Лейбніц-Інституту історії та культури Східної Європи в Лейпцигу й Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Семінар відкрив старший науковий співробітник відділу фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ, кандидат історичних наук **В. В. Черноіваненко**, який привітав учасників вже третього конференційного семінару з юдаїки, побажав усім плідної роботи. Наукова співробітниця відділу фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ **Т. О. Батанова** виголосила доповідь про долю культурної спадщини у час Першої та Другої світових воєн на прикладі зібрання юдаїки в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, розповіла про історію формування фонду юдаїки, про зберігання та виклики евакуації, пограбування та вивезення його за кордон. Як і колись, у роки минулих великих війн, так і в час теперішньої збройної агресії Росії проти України збереження загроженої національної культурної спадщини, юдаїки як частини історико-культурного надбання України, наголосила доповідачка, набуває особливого значення для вчених, митців, державних і громадських діячів.

Про важливість повернення історико-культурної матеріальної спадщини із забуття наголосив у своїй доповіді завідувач кафедри монументального живопису Харківської державної академії дизайну і мистецтв, кандидат мистецтвознавства, професор **Є. О. Котляр**. Науковець розглянув матеріали фонду Данила Щербаківського з наукового архіву Інституту археології НАН України, присвячені дослідженню єврейських надгробків на теренах України у 1900–1920 рр., критично проаналізував методи вченого щодо дослідження типології та іконографії цих пам'яток. Було відзначено, що це перша наукова розвідка з єврейської меморіальної пластики.

Співдоповідачі, наукова співробітниця Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця», кандидатка історичних наук **Т. О. Куцаєва** і керівник дослідних програм громадської організації «Культура заради майбутнього» **К. О. Ткачук** ознайомили слухачів з результатами дослідження статей, документальних матеріалів, присвячених єврейській друкованій і рукописній спадщині України на шпальтах часопису «Кіевская старина», що зберігається в Інституті рукопису НБУВ. Зокрема, було детально проаналізовано статтю Іллі Галанта про рукопис з Уманської синагоги, текст синагогальної елегії на пам'ять про уманську різанину 1768 р. Доповідачі розкрили історію створення рукопису, його вивчення та перекладу І. Галантом та іншими дослідниками рукописної єврейської спадщини.

Про видання французького літературно-політичного журналу «La Revue juive» («Єврейський огляд») видатним письменником Альбером Коеном йшлося у доповіді молодшої наукової співробітниці відділу фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ **О. Ю. Горшихіної**. Свій виступ дослідниця побудувала на матеріалах колекції єврейської європейської періодики відділу фонду юдаїки НБУВ. На основі колекції єврейських книжкових і періодичних видань головна бібліотекарка відділу фонду юдаїки Інституту рукопису НБУВ **Г. А. Ривкіна** висвітлила історію видання навчальної літератури їдишем, формування мережі освітніх закладів для євреїв в Україні 1920–1930 рр. Крім того, спеціально для учасників конференції доповідачка підготувала в читальній залі відділу книжкової виставку «І навчи дитину свою: друковані видання їдишем (підручники, навчальні посібники, матеріали для самоосвіти) за матеріалами відділу фонду юдаїки НБУВ», з електронною версією якої можна ознайомитися на порталі НБУВ за посиланням: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6223>.

Зміст матеріалів їдишомовних газет єврейських національних районів Української СРР 1930-х років проаналізував у своїй доповіді старший науковий співробітник відділу соціогуманітарних, природничих і технічних наук Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво», кандидат історичних наук **С. І. Гірік**. Він розглянув інформаційний потенціал районних газет у Сталіндорфі, Калініндорфі і Новозлатополі як історичних джерел до вивчення історії колективізації, Голодомору та інших тем.

Аналіз єврейської періодики як історичного джерела здійснила і молодша наукова співробітниця відділу пресознавства НБУВ **С. Ю. Мельник**. Вона розповіла про конотопську газету єврейської громади «Лэбн=Жизнь», яка зберігається у відділі газетних фондів НБУВ, розкрила тематику її публікацій, а також видавничо-авторську історію часопису.

Про збірку друкованої юдаїки спеціалізованої наукової бібліотеки Лейбніц-Інституту історії та культури Східної Європи у Лейпцигу, а також її кількісні, хронологічні, географічні, мовні, тематичні характеристики й особливості стосовно українського досвіду йшлося у виступі очільниці Науково-дослідного центру орієнталістики імені Омеляна Прицака НаУКМА, кандидатки історичних наук **Т. М. Сидорчук**, яка нині перебуває на стажуванні у Лейбніц-Інституті.

У своїй доповіді старший науковий співробітник відділу фонду юдаїки ІР НБУВ **В. В. Черноіваненко** проаналізував досвід створення і публікації в Україні бібліографічного покажчика з юдаїки на прикладі видання «Юдаїка в науковій бібліотеці ОНУ імені І. І. Мечникова» (Одеса: Фенікс, 2018), розглянув його структуру, науковий апарат, а також висловив деякі критичні зауваження, які могли б покращити цей покажчик у майбутньому.

Повідомлення про унікальні музичні записи Мойсея Береговського наприкінці семінару зроби́в заступник директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, доктор технічних наук **А. А. Крючин**. Повну доповідь колег із ІППІ «Аналіз використання музичних записів з колекції Мойсея Береговського» було представлено на секції «Музична культура і музичні фонди бібліотек та архівів в умовах сьогодення: до 100-річчя журналу "Музика"». Вона також надрукована у збірнику матеріалів конференції (*Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 3–5 жовтня 2023 р.) / відп. ред. О. М. Василенко ; відп. секр. М. В. Іванова. Київ: НБУВ, 2023. С. 784–788).

Учасники семінару активно сприймали кожну виголошену доповідь, ставлячи запитання, коментуючи, дискутуючи. Тож семінар видався досить плідним і корисним для подальшої роботи. Із вдячністю та шаною ми згадуємо колег-науковців, дослідників, які не змогли долучитися до роботи семінару, бо зараз перебувають у війську, боронять Україну та її історико-культурну спадщину.

Віталій Черноіваненко,
старший науковий співробітник
відділу фонду юдаїки Інституту рукопису
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
кандидат історичних наук

Тетяна Батанова,
наукова співробітниця
відділу фонду юдаїки Інституту рукопису
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Гарет Джонс: постать журналіста у дослідженні історії Голодомору в Україні

3 жовтня 2023 р. відділ міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек» провів засідання круглого столу, присвячене постаті видатного валлійського журналіста, викривача Голодомору в Україні на шпальтах Західної преси – Гарета Джонса. Співорганізатором події виступив Навчально-науковий інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Спочатку учасники круглого столу взяли участь в урочистому відкритті меморіальної дошки на честь Гарета Джонса, встановленої на 3-му поверсі в корпусі Національної бібліотеки України